

Vüsalə Tağızadə³⁹**MİLLİ XARAKTERİN TARİXİ SƏCİYYƏSİ; Ə.HAQVERDİYEVİN «ATA VƏ OĞUL» HEKAYƏSİ**

Giriş. Əbdürrəhim bəy Əsədbəy oğlu Haqverdiyev 17 may 1870-ci ildə Şuşa şəhərində anadan olmuşdur. Klassik Azərbaycan ədəbiyyatının korifeylərindən olan dramaturq, pedaqoq, ədəbiyyatşünas, əməkdar incəsənət xadimi, teatr və ictimai xadim olan böyük ədib 1933-cü ildə Bakıda dünyaya vida etmişdir. Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev Şuşa və Tiflis realni məktəblərində təhsil almışdır. Həmçinin Peterburq Yol Mühəndisləri İnstitutunu bitirmişdir. Fəaliyyəti dövründə Birinci Rus Dumasına seçilən beş diplomatdan biri olan, Azərbaycanlıların Gürcüstan Parlamentində Deputatı seçilən Haqverdiyev eləcə də Azərbaycanın birinci Təhsil Naziri, Yazıçılar Birliyinin birinci sədri, Teatr Şurasının, təsisçisi və birinci sədri, Yazıçılar Birliyinin birinci sədri, məşhur “Molla Nəsrəddin” jurnalın öndələrindən biri olmuşdur. Göründüyü kimi, həyat və fəaliyyəti boyu Ə. Haqverdiyev təhsilinə böyük önəm vermiş, müxtəlif vəzifələrdə çalışmaqla xalqın milli inkişafı üçün var qüvvəsini əsirgəməmişdir.

Görkəmli ədəbiyyatşünas Firudin Hüseynov yazır ki, “Molla Nəsrəddin” jurnalının azərbaycançılıq ideyasının daşıyıcıları – Cəlil Məmmədquluzadə, Ömər Faiq Nemanzadə, Mirzə Ələkbər Sabir, Əli Nəzmi, Məmməd Səid Ordubadi və başqalarının durduğu cərgədə Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin öz yeri, öz xidmətləri vardır” (6). Bütün həyat və fəaliyyətini maarifçilik hərəkatına, gənc nəslin maariflənməsinə, milli-mənəvi dəyərlərin qorunub saxlanmasına, gələcək nəsillərə ötürülməsinə həsr edən yazıçının “Ata və oğul”, “Mozalanbəyin səyahətnaməsi”, “Bomba”, “Marallarım”, “Dəcəlabad”, “Mirzə Səfər”, “Diş ağrısı”, “Pir”, “Çeşmək” və s. hekayələri bir əsrdir ki, Azərbaycan xalqının bədii xəzinəsində özünəməxsus yerini, milli və bəşəri dəyərini qorumaqdadır. Dünyanın müxtəlif dillərinə tərcümə olunan müəllifin satirik ruhda yazdığı, milli acılarımızın qaynağını, mənbəyini aradığı əsərlər günümüzədək aktualdır, müasirdir.

Bütün Şərq aləmi və Türk dünyasında ilk rəngli, şəkilli, karikaturalı yeni mətbuat orqanı olan “Molla Nəsrəddin” jurnalında təkcə xalqımızın deyil, bütün müsəlman Şərfinin gerilik, cəhalət, möhvumat bətaqlığında boğulması, bunları yaradan səbəblər maarifçi mütəfəkkirlərin qələmində mühitin, millətin dərdlərinin, məşəqqətli həyatının təsvir olunması ilə təzahür edirdi. “Molla Nəsrəddin” ədəbi məktəbinin tanınmış nümayəndələri sırasında Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin də adı xalqımız və mütəxəssislər tərəfindən böyük ehtiramla çəkilir. Məlumdur ki, Cəlil Məmmədquluzadənin yaradıcılığının məğzi milli idealın təbliği və qorunması idi. O, xalqın taleyi və müqəddəratı ilə bağlı məsələləri vətəndaşlıq yanğısı ilə əsərlərində əks etdirmişdir. Mütəxəssislər qeyd edirlər ki, “Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin hekayələrində, bütövlükdə bədii nəsrində Cəlil Məmmədquluzadənin təsiri hiss olunmaqdadır. İstər “Molla Nəsrəddin” səhifələrində, istərsə də nəsr yaradıcılığında Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev tipik obrazlar yaradır və həmin obrazları özünü dərk etməyə, istiqlalını qazanmağa, inkişafa hazırlayır” (6).

Böyük ədib Cəlil Məmmədquluzadənin şah əsəri olan “Molla Nəsrəddin”in əməkdaşları da xalqın vəziyyətini yaxşı anlayan, dərindən təhlil edən və xalqın mövcud dərdlərinə əlac axtaran bir ədib kimi Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev sözüylə mübarizə aparırdı. Jurnalın yaradıcısı və ideya rəhbəri Cəlil Məmmədquluzadə “Xatiratım”da yazırdı: “Molla Nəsrəddin” tək bir nəfər müəllifin əsəri deyil, “Molla Nəsrəddin” bir neçə mənim əziz yoldaşlarımın qələmlərinin əsərinin məcmuəsidir ki, mən də onların ancaq ağsaqqal yoldaşım”. Bu “ağsaqqal yoldaşım” yaradıcılıq işində ən çox söykəndiyi ədiblər sırasında Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev xüsusi yer tutur. Molla Nəsrəddin”in müqtədir nasirlərindən, bədii gülüş ustası Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev Xortdan, Ceyranəli, Mozalan bəy imzalarını qəbul etmişdi. Onun Azərbaycan xalqının kamilləşməsi, pis vərdişləri adət halına gətirməsi, bunlardan uzaqlaşmaq məqsədi ilə qələmə aldığı “Cəhənnəm məktublari”, “Marallarım” silsiləsindən satirik hekayələri, “Mozalan bəyin səyahətnaməsi” kimi əsərləri jurnalın səhifələrində işıq üzü görüb(6).

Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin “Ata və oğul” hekayəsində milli xarakterin səciyyəsi. Ümumiyyətlə, XIX əsrin axırları, XX əsrin əvvəlləri Azərbaycan xalqının ruhən, fikrən oyanış dövrüdür. Milli haqlarını dərk etmək, istiqlalını tələb etmək, bu yöndə milli olanlarını yad təsirlərdən qorumaq bu dövrün xarakterik vəziyyəti idi. Məhz bu dövrdə Azərbaycan tənqidi realizminin böyük simalarından və “Molla Nəsrəddin” ədəbi məktəbinin görkəmli nümayəndələrindən biri kimi Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin bədii yaradıcılığı xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Milli məsələlər, xüsusilə, xalqın mənəvi sərvətlərinin qorunmasında açar olan ana dilini qorumaq, xalqın istiqlalına qovuşması üçün bədii nəsrin və dramaturgiyanın bütün imkanlarından, Şərqi əhatə edən “Molla Nəsrəddin” jurnalının Vətəninə istiqlalına qovuşdurmaq istəyinin reallaşmasında məharətlə istifadə edən Haqverdiyev özümüzü özümüzlə göstərməklə düşdüyümüz vəziyyətin səbəblərini düşündürmək istəyində idi.

Azərbaycan bədii nəsrinin inkişafında misilsiz rolu olan Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin dramatik əsərlər yazdığı dövr 1892-1906-cı illəri əhatə edir. Digər dövrü isə yazıçının hekayə yazdığı dövr kimi adlandırılır.

bilirik. Elə bu baxımdan mütəxəssislər Haqverdiyev yaradıcılığını iki mərhələyə ayırırlar. Haqqında bəhs edəcəyimiz “Ata və oğul” hekayəsi yazıcının yaradıcılığının ikinci mərhələsində qələmə aldığı əsərdir ki, 1906-cı ildə yazaraq “Həyat” qəzetində çap etdirdiyi bu hekayə müasir dövrümüzdə də müasirdir, yənidən çap olunmaqla yanaşı, Haqverdiyev yaradıcılığının elmi araşdırılması istiqamətində araşdırma obyektidir. “Ata və oğul” əsəri milli müsəlman həyatını əks etdirən ibrətli, dünənini və bu gününü müqayisə etdirən bir hekayədir. Hekayədə, süjet xəttində, obrazların təyinində müsəlman Şərqini, Azərbaycan xalqını geriliyə, möhvumata gətirən səbəblər açıq şəkildə qeyd olunmasa belə hadisələrin gedişində, obrazların xarakterində aydın təsvir olunur. Yazıcını nəsillərin qarşılaşdırılmasında bir məsələ düşündürür, xalqını inkişafa, tərəqqiyə nələr götürə bilər. Şübhəsiz ki, bu istiqamətdə böyük ədib ilk növbədə insanı Allaha yaxınlaşdırmaqla, ruhunu, düşüncəsini ələyən, mərhəmət, səxavət, vicdani hisləri yüksəldən Allahı və dinimizi düzgün qavramaq, insan və cəmiyyət problemlərini tənzimləyən təhsil almaq, maariflənmək kimi fəaliyyətləri əsas götürürdü.

Ə. Haqverdiyevin yaradıcılığında nəsillərin qarşılaşdırılması, ata və oğul münasibətləri xüsusi yer tutur. “Bəxtsiz cavan” faciəsində ata oğul münasibətlərini diqqətdə saxlayan yazıcının bu məqsədi, “atalar və oğullar” qarşıdurması “Ata və oğul” hekayəsində davam edir. Ata və oğul qarşıdurması Haqverdiyevin hekayəsində nəsillərin qarşıdurması kimi davam edir. Hacı Xəlil, Kərbəlayı Qulaməli, Rüstəmin atası, kimi obrazlar həyat təcrübəsi olan, düzü əyridən, doğrunu yalandan seçə bilən müdrikləşmiş insanlardır. Digər gənc nəslin nümayəndələri olan Rüstəm və Əkbər obrazları isə bir qədər məsuliyyətsiz, hər şeyi ata və anadan gözləyən, haqqı nahaqdan seçə bilməyən, elmə mərifətə deyil, kef məclislərinə və pis vərdişlərə aludəçilik edən gənclərdir. Hekayədə yazıçı maarifçi realizmin köməyiylə bir ailənin faciəsini xalqın faciəsinə çevirməyi bacarır. Bir ailənin faciəsinin sosial səbəblərini arayıb. Cəmiyyətin bələlərinin bir ailənin faciəsinə çevrilməsini, ailə və cəmiyyət münasibətlərini təsvir edir. Hekayə boyu qarşımıza iki məsələ dərin təzahürlərlə çıxır. Dinə münasibət və təhsil məsələsi yazıcının maarifpərvər milli ideyalarının təməlini təşkil edir. XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində cəmiyyətimizi və ədəbiyyatımızı əhatə edən maarifçi hərəkatın tənqidi realist nərsdə əksini yaradan Haqverdiyev bütün uzaqgörən ziyalılar kimi Azərbaycan vətəndaşının rihən və fikrən inkişafı üçün savadlanmağı ən vacib ictimai xilas kimi görürdü. “Ata və oğul” hekayəsində təhsilə münasibət həm Hacı Xəlilin, həm də Rüstəmin atasının simasında əksini tapır. Yazıçı Hacı Xəlilin oğlu Əkbərə öyüd xarakterli vəsiyyətində təhsil almağı adam olmaqla müqayisə edir. Təhsilin nəinki bu gününü, sabahlarını belə aydınladacağını ibrətamiz öyüdlərlə dilə gətirir: “Oğul! Mən sənə çox dövlət və mülk qoyub gedirəm və bu dövlətin binası mənim savadım olub. Ona görə, bala, övladın olsa, bitərbiyə qoyma və elm axtaran fəqir uşaqlarına həmişə kömək elə. Çünki onlar oxuyub adam olsalar, sən onlara baxdıqca həmişə şad olub və bu şadlıqdan bir ayrı ləzzət aparacaqsan”(2; s 5). “Əvvəla, bala, bu gündən ömrünün axırına qədər sən bunu heç xəyalından çıxartma ki, müsəlmansan. Quranın və Peyğəmbərin şəriətinin hökmlərinə həmişə itaət elə ki və bilgilən ki, bu itaətin axirət ruyi-səfidliyindən savayı, dünya xoşbəxtliyi də səninlə olar və Allahın əli və kölgəsi heç vaxt sənə üstündən kəm olmaz...bacar dünyada hamıya yaxşılıq elə, kömək istəyən və sənə pənahına qaçanı heç naümid qaytarma, çünki acizə, mərizə, yoxsula kömək eləmək yaxşı sifətlərin biridir”(2; s.4) öyüdünü verən Hacı Xəlil həyatını islami dəyərlərə sədaqətlə yaşamış, öyrənməyi, öyrətməyi insani və vicdani borcu hesab edən bir obrazdır. Özündən sonrakı nəsillərə irfani və dünyəvi biliklərə sahiblənməsi üçün öz dininə sahib çıxaraq, təhsil yollarında addımlamağı vəsiyyət edir. Ə. Haqverdiyev bir atanın övladına öyüdü ilə dünya və cəmiyyət arasında dialoq yaradır. Dünyaya açılmaq, dünyəvi elmlərə, biliklərə vəqif olmaq üçün ruhun, düşüncənin sağlam tutulması, bunun üçündə dinə və təhsilə xüsusi yanaşmaq gərəkdliyini əsas götürür. Atalar və oğulların simasında xalqın milli problemlərini canlandıran yazıçı xalqın maariflənməsini tərəqqisinin tək əlacı olaraq görür. Ə. Haqverdiyevin maarifçi realizmi çox maraqlı nüansla seçilir. “Pir”, “Şəbih”, “Seyidlər ocağı” kimi hekayələrdə dini fanatizmi, cahilliyə aparan möhvumatı tənqid etdiyi halda, “Ata və oğul” hekayəsində dini biliklərə sahiblənməklə ruhunu arındırmağı, Allaha yaxınlaşmağı əsas götürür. Deməli, Haqverdiyev yaradıcılığı realizmin zirvəsində duran, millətin, xalqın, cəmiyyətin problemlərinə səthi yanaşmayan, hər incəliyinə sirayət edən yaradıcılıqdır. Atalar nəslini təmsil edən Hacı Xəlil obrazı ilə yazıçı bir insan həyatının əhatə edir. Kiçik Xəlildə Hacı Xəlilə çevrilənə kimi yetimlik, ehtiyac, min bir əziyyət görünür. Onun real və məcazi şəkildə əlindən tutan isə imanı, Allahını və dinini tanıması, dinimizin öyrətdiyi kimi, təhsilə, elmə sahib olmaq cəhdləri dayanır. Min bir əziyyət görəndə kiçik Xəlil inancı və təhsili ilə sayılıb, seçilən Hacı Xəlilə çevrilir. Öz həyat yolundan ibrət alan Hacı Xəlil vəsiyyətində belə oğluna təhsil və inancına sahib olmağı, insanın həyatında və taleyində müstəsna yeri olan dost və yoldaşlarını doğru seçməyi vəsiyyət edir. “Yaman yoldaşdan, oğul, həmişə uzaq qaç. Çünki yaman yoldaş səbəbinə insan min bələyə düşər olar, abrusu əlindən gedər, xalq arasında bədnam olar. Yenə deyirəm, aman yaman yoldaş əlindən!”(2; s.5) Lakin, atasının vəsiyyətini yerinə yetirməyən, xüsusilə, özünə doğru yoldaş, dost seçməyən, mühitinə qarşı çıxma bilməyən oğlu Əkbər nəticədə el içində bədnam olur. Atası öləndən sonra dükanda oturan Əkbərin neçə illər görmədiyi Rüstəm qonağı olur. Zərərli vərdişlərindən, qadınlara düşkünlüyündən yaşlı görünən, gözlərinin altı göyərən Rüstəmin acınacaqlı görünüşü belə Əkbərə dərs olmur. “Qardaşım Əkbər! Bu neçə ildə başıma o qədər qəzavü qədər gəlib ki, nə deməklə və nə yazmaqla qurtarmaz. Vallah bilmirəm

haradan sənə söyləyim – Parisdənmi, Berlindənmi, Vyanadanmı və yaxud bizim Peterburqdanmı?! Sən bilirsen ki mən burada oxumaq istəməyib, atama dedim ki, gərək mənə hökmən Parisə göndərəsən. Yazıq kişi də nə anlayır ki, dördüncü klasdan qaçmış heyvanı Parisin heç bir tövləsinə qoymazlar. Kişidən min manat pul vurub “ağanı Allah saxlasın” deyib getdim Parisə” (2; s.5) Əkbər heyranlıqla Rüstəmi dinləyir. Hətta bir cahilin söylədikləri qarşısında özünü kiçik hiss edir. Onun keçirdiyi elmdən, mərifətdən uzaq hadisələri təcrübə kimi dəyərləndirir. Ə.Haqqverdiyev bununla insanların dünyagörüşünün geriliyini, bu geriliyi yaradan səbəbləri hadisə və obrazların dili ilə təsvir edir. Cəmiyyətin sosial bələlərini ortaya çıxaran hekayə də hər obrazın taleyində cəmiyyətin böyük bələləri əks olunur. Doğru yolundan azan, öyüd nəsihət dinləməyən, mərhəmət hissindən uzaq insanların taleyi faciəvi olur. Ə. Haqqverdiyevin tərcümeyi-halından görüldüyü kimi, böyük ədib öz həyatında təhsil almağa böyük önəm vermiş, həyatının böyük bir hissəsini təhsil almağa və maarifpərvər vəzifələrdə çalışmağa həsr etmişdir. Öz həyat gerçəklərindən yola çıxan müəllif Hacı Xəlil obrazının dili ilə təhsil almağı vəsiyyət edir. Hacı Xəlilin diliylə “Bu dövlətin binası mənim savadım olub. Ona görə, bala, övladın olsa, bitərbiyə qoyma...” (3; s.4) deyir. Yazıçının hekayənin adından görüldüyü kimi bəhs etdiyi məsələ ata və oğul münasibətləri üzərində qurulub. Lakin hekayədə yazıçı ana və övlad münasibətlərini diqqətdə saxlamaqla ailə tərbiyəsinin mahiyyətini açmağa çalışır. Əkbər dəfələrlə anasına yalan danışır. Əkbərin anasından izin ala bilməməsi isə həyatı yalanlar üzərində qurulmuş Rüstəmin gülüşünə səbəb olur. “Rüstəm yarım saat gülüb dedi: “Ay yazıq uşaq, hələ sən ana ixtiyarından çıxmayıbsan? Rəhmətlik oğlu, sən böyük kişisən, ana nədir, səni qurd yeməyəcək, pişik yeməyəcək! Amma indi ki belədir, deyərsən: “Rüstəm mənə evlərinə qonaq çağırıb və deyibdir ki, gəlməsən inciyərəm” və söz verərsən ki, tez qayıdarsan”(2; s.7). Atasının vəsiyyətini dinləməməsi, anasına yalanlar danışması Əkbəri fəlakətlərə sürükləyir. Çox keçmir anası oğlunun yalanlarından, keçirdiyi həyat tərzindən, evə gec dönməsindən xiffət çəkib dünyasını dəyişir.

Əslində Haqqverdiyevin məqsədi yaşadığı dövrün ziyalıları kimi xalqını, cəmiyyəti savadlı, Allahını tanıyaraq doğru yolu tutan görmək istəyi, xalqının hər bir vətəndaşının sivil olması idi. Xeyirxahlığın bədxahlığa, doğrunun yalana qələbə çalmasını istəyən yazıçı sağlam dostluğu və hörməti, inamı və etibarını təbliğ edirdi. Ailə və cəmiyyət münasibətlərini, ailə daxili münasibətləri kiçik bir hekayədə müxtəlif istiqamətlərdən təsvir və təhlil edən yazıçı səbəb və nəticələri nümayiş etdirirdi. Yazıçını düşündürən digər milli məsələ xalqının özünü itirməyəcəyi, elmi, biliyi ilə inteqrasiya edə biləcəyi yad cəmiyyətlərə açılmasıdır. Hacı Xəlil obrazı Şərq dünyasının insanıdır. Fəqət oğlu Əkbər üzəndən iraq dostu Rüstəm xəyallarında Paris, Peterburq, Moskva havasındadır. Sətiraltı anlamda bu yazıçını narahat etməyə bilmir. Çünki Əkbərlər, Rüstəmlər digər cəmiyyətlərdə xalqımızı doğru düzgün tanıtmır, doğru olmayan təsəvvürlər yaradırlar. Halbuki xalqımızın sivil olmağa, dünyaya elmi, bacarığı ilə inteqrasiya etməyə gücü vardır, deyə düşünür uzaqgörən yazıçı. Haqqverdiyev yaradıcılığının tədqiqatçısı M. Həsənova “Haqqverdiyev və xalqın özünüdərkini” məqaləsində Haqqverdiyev nəsrinin səciyyəvi xüsusiyyətlərindən, realizminin başlıca prinsiplərindən bəhs edərək yazır: “Ə.Haqqverdiyev nəsrinin realizmi - dolğun realizmdir. Realizmin başlıca prinsipi olan xarakterlərin sosial gerçəklərə uyğun təqdim-təsviri burada aparıcıdır. Ə.Haqqverdiyevin milli müsəlmanı konkret müsəlman cəmiyyətinin övladıdır, bütöv bir ictimai münasibətlər daşıyıcısıdır. Realizmin digər əlamətinə - tarixiliyə gəldikdə isə bu, Haqqverdiyevin nəsrində özünəməxsus tərzdə təzahür edir. Tarix şərti olaraq fonda, kontekstdə, ümumi ideya xəttində də vardır”(3; s.6).

Nəticə. XIX əsrin sonu Azərbaycan dramaturgiyasında maarifçiliyin növbəti mərhələsini başa çatdıran Əbdürrəhim bəy Haqqverdiyev realist ədəbiyyatımızın inkişafında əhəmiyyətli xidmətlər göstərmişdir. Azərbaycan bədii nəsrinin inkişafında misilsiz rolu olan Əbdürrəhim bəy Haqqverdiyevin yaradıcılığı müasir dövrümüz üçün də xarakterikdir, aktualdır. Milli idealın bədii ədəbiyyatda formalaşmasında müstəsna xidmətləri olan Əbdürrəhim bəy Haqqverdiyev yaradıcılığı yenidən nəşr olunur, araşdırma obyektinə çevrilir. Dövlətimizin qayğısı ilə 1971-ci il nəşrlərinin 2005-ci ildə latın qrafikası ilə yenidən nəşri milli sərvətlərimizə, həmçinin Haqqverdiyev yaradıcılığına diqqətin təzahürlərindəndir(1; s.2). 2019-cu ildə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEA) Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda “Sənətkarın elmi pasportu” seriyasından ilk monoqrafik tədqiqat – “Əbdürrəhim bəy Haqqverdiyev. Həyatı və yaradıcılığı” kitabı (7) qələmə alınmışdır. Monoqrafiyada görkəmli yazıçı və ictimai xadim Əbdürrəhim bəy Haqqverdiyevin həyatı və yaradıcılığı əhatəli şəkildə təhlil edilib, ədibin ömür yolu, ictimai fəaliyyəti və yaradıcılığının əsas sahələri: dramaturgiyası, bədii nəsr, publisistikası, ədəbi görüşləri, habelə əsərlərində sənətkarlıq xüsusiyyətləri, ədəbi irsinin tədqiqi və nəşri tarixi haqqında geniş və sistemli elmi təhlillər aparılmışdır. Ə.Haqqverdiyev yaradıcılığına dövlətimizin diqqəti də xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 7 may 2019-cu il tarixli, 211 nömrəli Qərarı ilə Əbdürrəhim bəy Haqqverdiyev Azərbaycan Respublikasında əsərləri dövlət varidatı elan edilən müəlliflərin siyahısına daxil edilmişdir.

İstifadə olunan ədəbiyyatın siyahısı

Haqqverdiyev. Ə. Seçilmiş əsərləri. 2 cildə. I, II c. Bakı: 2005, Lider, 500s

Haqqverdiyev.Ə. Ata və oğul” hekayəsi, Ebdurrehimbey Haqqverdiyev hekayeler aze.PDF

Həsənova M. Ə.Haqqverdiyev və xalqın milli özünüdərkini ,Bakı universitetinin Xəbərləri, Humanitar

Elmlər seriyası, 2010, s 2

Qarayev Y. Realizm, sənət və həqiqət. Bakı: Elm, 1980, 255s.

Mütəllimov T.Ə. Haqverdiyevin poetikası. Bakı: Yazıçı, 1988, 323 s.

Məmmədli Allahverdi, Azərbaycançılıq mollaəsərdinçilərin fərdi yaradıcılıq kontekstində: Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, 525-ci qəzet. 2019

https://azertag.az/xeber/AMEA_da_Abdurrehim_bey_Haqverdiyev_Heyati_ve_yaradiciligi_kitabinin_teq_dimati_olub-1244559

Xülasə

Məqalədə klassik Azərbaycan ədəbiyyatının korifeylərindən olan dramaturq, yazıçı, Azərbaycan xalqının maarifpərvər ziyalı Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin yaradıcılığından, xüsusilə “Ata və oğul” hekayəsinin bədii xüsusiyyətlərindən bəhs olunur. Yazıçının yaradıcılıq prinsipləri, realizmin dolğunluğu məsələləri hekayənin mövzusu və ideyası istiqamətində açılır. Milli xarakterin səciyyəsi, xarakterlərin qarşıdurması ailə və cəmiyyət, tarixilik və müasirlik aspektindən araşdırılır və nəticə etibarilə hekayənin bədii və ictimai, eyni zamanda milli dəyəri müəyyənənmiş olur.

Historical nature of national character: A.Hakverdiyev's story “Father and Son”.

Summary

The article tells about the work of Abdurrahim bey Hagverdiyev, a playwright, writer and enlightened intellectual of the Azerbaijani people, especially the artistic features of the story “Father and Son”. The author's creative principles, the issues of realism, are revealed in the direction of the theme and the idea of the story. The character of the national character, the conflict of character, have been investigated from the aspect of family and society, history and modernity, and, as a result, the artistic, social, and the national value of the story have been determined in this article.

Историческая аспекты национального характера: повесть А.Аквердиева «Отец и сын».

Резюме

В статье рассказывается о творчестве, особенно о художественных особенностях рассказа «Отец и сын» драматурга, писателя и просвещенного интеллектуала азербайджанского народа Абдуллахима бек Аквердиева. Творческие принципы автора, проблемы реализма раскрываются в направлении темы и идеи рассказа. Характер национального характера и конфликта характера, были исследованы с точки зрения семьи и общества, истории и современности, и, как следствие, художественная, социальная и национальная ценность истории были определены в этой статье.

RƏYÇİ: dos.E.Vəliyeva